

КЛЮЧОВЕ ЗАПИТАННЯ

Як події вересня 1939 р. сприйняли та оцінили різні верстви населення Західної України?

Основні поняття, ідеї: анексія, возз'єднання, радянізація

ЗАВДАННЯ ► Джерела 1–2

★ Як звістку про війну зустріли різні верстви населення в м. Луцьку (Джерело 1)? Чим обумовлена така реакція українців та поляків?

★ Як ви поясните той факт, що українців до війська брали рідше ніж поляків?

★ Чому сім'я Ірени Градиської не залишила Коломию (Джерело 2)? Який вибір зробила її родина? Як змінилися умови життя родини?

★ Якими фактами із Джерела 2 ви можете довести, що зміна політичної ситуації не вплинула на зміну ставлень окремих українців до родини Градиської?

► 1. Свідчення очевидця. о. Максим Федорчук

1 вересня 1939 року

Нарешті, воно наступило. Був я в цей день у Луцьку. Помітив, що дуже багато людей збиралися біля мегафонів і уважно зі зкупчення вслуховувалися в різкі слова промовця. Не мав я часу прислухатися, то й далі залагоджував свої справи в місті, коли чую з усіх боків тривожні відгуки: «Війна! Війна!» Питаю одного «обивателя», хто воює і за що війна? А він мені у відповідь крізь сльози оповів: «Німці напали на Польщу, біда велика буде!»

Не хотілося вірити і пішов я до знайомих поляків, які мали радіо. Тут застав цілу родину в сльозах. Переконавшись, що війна справді розпочалася, попросився і поспішив до Романова, аби оповісти людям радісну звістку. Але не я першим оповів про війну. Хто мав радіо, то вже почув цю новину. За війну знало все село. Українці раділи. Поляки плакали. І чомусь підозріло вдивлялися в обличчя українців. Оголошена мобілізація, вивішене оголошення про воєнний стан. Українських хлопців брано до війська мало, а натовість польську молодь мобілізовано всю. Почалися знущання над німцями і українцями. Багато з них закатовано чи розстріляно...

Із щоденника священника Максима Федорчука про події на Волині в роки Другої світової війни // Сергійчук В. Український здви́г: Волинь. 1939–1955 / В. Сергійчук. — К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. — С. 15.

► 2. Із спогадів Ірени Градиської

18 вересня 1939 року. Тиша. Не перед бурею, а після неї. Як і інші поляки намагаємося не виходити з дому. Згораємо від сорому за програму війну з німцями <...>.

...Цілий уряд втік до Румунії. Чуємося ошуканими, виведеними в поле. До останнього вірили в нашу великодержавність. Ще пару днів тому вулиці Коломиї були заповнені автомобілями зі столичними номерами. Це були ті, що втікали з Центральної Польщі... Все йшло на Кути, там залишали автомобілі і вброд, де лише неглибока вода, — через Черемош до Румунії. Багато автомобілів стоїть тепер по роврах, біля них крутяться спритники. Все рухнуло, але є й такі, які хочуть нажитися.

Близько полудня ввійшли перші радянські відділи. Спочатку танки, потім кіннота, насамкінець піхота. Квітами та вигуками вітали їх меншості: німецькі колоністи, українці, євреї. Видно було правдиве захоплення. То правда, що любов є сліпою і вони не бачать, що танки, хоч і дійсно великі, але якимось грубо ковани, без точності сучасної зброї, та ще й рухаються зі скреготом заіржавілого заліза. Військові, одягнені в жалюгідну форму, залишають за собою запах дьогтю — правдоподібно це захист від вошей. На головах мають шпичасті шапки-будьонівки з червоною зіркою над чолом.

<...> 20 вересня 1939 року приїхав до нас на ровері наш фабричний сторож Рудольф Табачук. «Пане директоре, — каже до мого батька, — на фабриці засновано робітничий комітет. Хотіли, щоб я віддав їм ключі від каси. А я їм відповів, що не від них ключі отримував, то і віддавати не буду». ...Батько і стрий пішли до фабрики, не знаючи, що з ними буде. Обидва легіоністи, сини повстанця, але їм і на думку не спадало втікати за кордон, хоча Румунія поряд, за межею, а всі переходи через границю добре відомі. ...Повідомили нам, що фабрика стала державною і буде тепер мати назву «Железний завод товарища Хрущова», але запрошують нас до праці на заводі і будуть нам виплачувати зарплатню.

<...> Оскільки в крамницях як продуктових, так і інших, пусто, то знайомі хлопці, переважно з Яблунова і П'ядик, привозять овочі в обмін на меблі. Василь і Сьонь Боднари, сусіди по нашій віллі в Яблунові, не хочуть нічого брати взамін. Говорять, що ми були добрими сусідами, а тепер є в нужді. Обидва є українцями, але застерігають нас перед українськими гайдамаками.

Градиська І. То вже 60 років. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kolomyia.museum/statti/31.html>

ДОВІДКА

Ірена Градиська — полька, колишня коломиянка, представниця заможної коломийської родини підприємців Біскупських.

3. Фотодокумент

Львів'яни зустрічають радянські війська у вересні 1939 р.

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forum.te.ua/showthread.php?t=60680>

ЗАВДАННЯ ► Джерела 3–5

- ★ Уважно розгляньте світлину (Джерело 3) і опишіть подію, яку зафіксував фотограф. Який настрій панує серед міщан?
- ★ Зверніть увагу на одяг радянських вояків. Чи відповідає він сезону?
- ★ Порівняйте фото із описом зустрічі радянської армії в Джерелі 2. Що в них спільного і чим вони відрізняються?
- ★ Порівняйте зміст Джерел 4 та 5. Чим ви поясните таке різне ставлення до радянської армії?

► 4. Із спогадів Романа Малащука

Нагло і зовсім неочікувано з котроїсь келії до нашої «впала» новина: сьогодні, 17-го вересня московсько-большевицька армія перейшла Збруч і прямує на Львів...

Ми бачили їх: низькі, косоокі, в дуже довгих, «обстріпаних» шинелях з крісами на мотузках вулицями нашого Львова йшли «переможці-здобичники» нашого міста, ніхто їм не ставив опору — німці відійшли, поляки були розбиті, українська сила щойно вийшла з польських в'язниць.

В наш край приходив новий ворог — Москва <...>.

Серед наступаючої большевицької армії були не лише азіяти, але також українці. Було їх багато, більше як нам на перший погляд виглядало, були, очевидно, й москалі. Разом з армією йшли різного роду політруки, пропагандисти, агітатори...

Але наперед на всіх місцях висувалися українці, для підкреслення, що Західню Україну «визволяють» з-під панського ярма — брати українці, саме вони «протягнули нам помічну руку» (а ноги, то протягнете вже самі, які пізніше говорили про оте «визволення», і як у дійсності сталося).

Малащук Р. З книги мого життя. Спомини. Т. 1. / Роман Малащук. — Торонто, 1987. — С. 196–197.

► 5. Із листа селян с. Горбакова до редакції газети «Вільна Праця», 1939 р.

Отсією дорогою пересилаємо щиру подяку бійцям та командірам Червоної Армії, Радянській Владі та Великому Сталінові, які визволили наших синів та братів з ляхької неволі та промостили шлях до нового радісного та цікавого життя.

Сель. ком.

Просимо редакцію «Вільна Праця» помістити нашу подяку в як найблищому номері

Із листа селян до редакції газети «Вільна Праця» // ДАРО. — Ф. Р-233. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 19.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 3–6

- * Якій події присвячений плакат (Джерело б)?
- * Чому художник вирішив розкрити тему події через рукостискання селянина і радянського вояка?
- * Зверніть увагу на те, як художник передав зовнішність української родини. Що він цим хотів підкреслити? Які емоції викликають зображені українці?
- * Які деталі плаката свідчать про військову могутність країни, що направила свою армію.
- * З якою метою створювалися подібні плакати? На кого вони були розраховані?

► 6. Плакат. 1939 р.

Худ. В. С. Иванов

Режим доступу: <http://forum.reactor.org.ua/showthread.php?t=4631>

► 7. Поштові марки СРСР. 1940 р.

ЗАВДАННЯ ► Джерело 7

* Розгляньте зображених на радянських поштових марках людей та прочитайте написи. В якому емоційному стані перебувають люди? Чому вони радіють?

* Як ви вважаєте, чому саме такий образ радянського воїна формувала влада, використовуючи для цього поштові марки?

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forum.reactor.org.ua/showthread.php?t=4631>

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://joanerges.livejournal.com/712064.html>

► 8. Мовою документів

Київ 20/XI — 39 р.

Добрий день шановний т. Бондаренко!

З червоної столиці квітучої радянської України з Києва я передаю Вам самий теплий і дружній привіт.

Одноразово з цим, я посилаю Вам «Пісню депутатки», яку прошу надрукувати в №/газеті. Крім того ще раз прошу вислати мені ті №№ Вашої газети де будуть надруковані мої вірші. Не знаю чи надрукували вірш «Творцю Конституції» чи ні? Я написав ряд віршів які надішлю Вам. («Жовтневу пісню», «Спогад» — про бої та «Комсомольця») <...>.

ЗАВДАННЯ ► Джерела 8

* Прочитайте вірш Г. Добровольського (Джерело 8). Які історичні події згадуються в ньому? Якій проблемі присвячений вірш? На які верстви населення він розрахований?

* Як на цей вірш могли б відреагувати: а) священик М. Федорчук (Джерело 1), Ірена Градиська (Джерело 2), Роман Малащук (Джерело 4), селяни с. Горбакова (Джерело 5)? Поясніть, чим обумовлене їхнє ставлення?

Г. Добровольський. Пісня депутатки.

Ще недавно мене підкоряли —
Пан сердитий і бариня зла, —
Я просвіти і правди не знала,
А в неволі і злиднях росла.
Та нарешті мов буря прилинув
Довгожданий, омріяний рік, —
Розігнула я згорблену спину
І кайдани порвала навек,
Бо для тих, що страждали від роду
По ідеї вождя і по волі ЦК, —
Від братів по бажанню народу,
Простягнулась братська рука.
І тепер наша люба Вкраїна
До народного щастя іде,
І пульсує життя повноцінне —
Більшовицьке дитя молоде.
Виростає неспівана пісню
Та й збудить ще багато пісень,
Бо життя моє серце не тисне,

ЗАВДАННЯ ► Джерело 9

★ Розгляньте уважно фото. Як ви вважаєте, які верстви населення представляють зображені делегати? Чи є серед них селяни? Відповідь аргументуйте.

★ Чому ці люди фотографуються на площі перед театром Опери і балету м. Львова? Чи позують вони добровільно?

★ Про який вибір делегатів засвідчує зображення?

А всміхається сонячний день.
Я співаю тому, хто уважно
Піклування про жінку підніс
І шляхи нам відкрив неосяжні
Дав нам право і волю приніс.
Про минуле пригадую нині —
Заплітаю життя мов вінок,
Бо живу я в радянській країні,
Депутаткою йду від жінок.
Хочу виправдати ваше довір'я
Щоб і наш молодий колектив
Крокував у велике сузір'я
До щасливих і радісних днів.

Київ, 1939, листопад

Із листа поета Г. Добровольського до редакції газети «Червона Зірка» // ДАРО. — Ф. Р-233. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 11-12.

9. Фотодокумент

Делегати Народних Зборів Західної України (Львів, жовтень 1939, фотографія зі збірки Російського державного архіву кінофотодокументів)

Режим доступу: <http://joanerges.livejournal.com/712064.html>

